

Романова Н. В.

Херсонський державний університет

СИМПАТІЯ НА ТЛІ НІМЕЦЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

Статтю присвячено вербалізації поняття «симпатія» в німецькій мові. Німецька мова належить до давніх європейських та авторитетних міжнародних мов, має значне територіальне варіювання, що неможливе розуміння і спілкування жителів різних регіонів Німеччини, якщо вони не використовують літературну німецьку мову. Німецька літературна мова, як і будь-яка національна літературна мова, характеризується унормованістю, уніфікованістю, стандартністю, високою граматичною організацією та розвинутою системою стилів. Ці характеристики репрезентовано через словниковий фонд у різних лексикографічних працях. Деякі з-поміж них слугують джерелом для нашого дослідження. Йдеться про експериментальну картотеку словникових статей, укладену методом вибирання зі словника іношомовних слів, етимологічного словника (Ф. Клуге), історичного (Г. Пауль), тлумачного для автохтонів Німеччини (Р. Варіг-Бурфейнд) та іноземців (Д. Гетц; Д. Гехт & А. Шмолінгер), двомовного – німецько-українського (В. Мюллер), синонімів і антонімів (Е. Булітта & Г. Булітта). Кожна з наведених словникових статей інформує як про смислове наповнення симпатії, так і про когнітивний потенціал та когнітивні упередження німецького етносу щодо аналізованої мовної одиниці. Розглянуто історію психологічного терміна, його детермінологізацію й розширення лексичної семантики, виявлено шляхи запозичення, реконструйовано первинну та вторинну номінацію симпатії, висвітлено синонімічні й антонімічні ряди, запропоновано класифікацію синонімів й антонімів феномена за генетичною та семантичною ознакою, побудовано матрицю лексичної семантики *Sympathie*, підтверджено ідею щодо специфіки реєстрації елемента в тому чи тому словнику, доведено складну структуру семантики об'єкта дослідження, що поєднує в собі позитивну й нейтральну емоції, позитивну психічну енергетику та фізичну слабкість індивідуума.

Ключові слова: антонім, негативне емоційне переживання, семантика, симпатія, синонім, словник, смислове наповнення слова.

Постановка проблеми. Симпатія належить до понять психологічної сфери, які маніфестують емоційні явища. Існує думка, що понятійний апарат емоційних явищ і його базові терміни відкриті, перебувають на стадії уточнення, релевантні провідній концепції та науковій парадигмі [5, с. 9]. До прикладу, симпатію тлумачать як емоційний процес, здійснюваний «за принципом зараження або індукції», емоційне напруження [5, с. 244], потяг, тепле почуття, прихильність [13, с. 193], переживання емоційного стану з «відповідними **зовнішніми або внутрішніми вираженнями**» [7, с. 214], загальне почуття, загальний стан [23] тощо. Отже, феномен є багатоаспектним. Його визначення апелює до властивості психіки людини, біологічних потреб, оцінного та чуттєвого ставлення особистості до навколишнього світу та інших людей, і, зрештою до психічного досвіду індивідуума. Якщо сюди додати й психічний склад етносу, то отримаємо дуальне існування симпатії в часі й просторі [6, с. 13–14]. Дуальність реалізується за формулами «ідеальне – матеріальне»,

«душа – тіло», «суб'єктивне – об'єктивне», «предмет – образ», «поняття – концепт».

Вітчизняні лінгвісти розглядають *симпатію* як багатозначне слово, що вживається в двох значеннях: прямому (первинному) й переносному (вторинному). Пряме значення позначає почуття «прихильності, доброзичливості до кого-небудь», переносне – людину, «яка користується чієюсь прихильністю, викликає інтерес» [16, с. 538]. Німецькі лінгвісти, автори тлумачних словників для іноземців, кодифікують *Sympathie* як однозначне слово – «jdn mögen» [22, с. 371] та двозначне – 1) «das Gefühl, dass man eine Person mag oder nett findet»; 2) «jemand findet etwas gut oder stimmt etwas zu (ein Plan, ein Projekt, ein Vorschlag)» [19, с. 1072].

У наведених німецькомовних прикладах симпатія постає як дія, спрямована на «живий» об'єкт (носія позитивного емоційного стану), почуття до якоїсь людини, котру кохають, або оцінка поведінки культурної, вихованої людини та дія, спрямована на якість «неживого» об'єкта (носія

позитивного емоційного стану). Враховуючи семантику дієслова *mögen*, «живий» об'єкт сакралізується, відокремлюється від навколишнього світу, транспортується за межі останнього та перетворюється на «новий, ідеальний» навколишній світ, який прагнуть не стільки освоїти, скільки присвоїти. Присвоєння синонімічне тілесному зануренню в «живий» об'єкт, злиття з ним. Інакше кажучи, симпатія є механізмом моделювання уявного світу і водночас механізмом проникнення в нього. «Неживий» об'єкт є похідним мовленнєво-мисленнєвої діяльності людини, що узгоджується з інтересами й потребами третьої особи. Поєднання раціонального та емоційного інтелекту в «неживому» об'єкті зумовлює появу нового статусу – «неживий» об'єкт стає конкурентоспроможним у навколишньому світі. Тут симпатія є механізмом переходу між уявним та реальним світом.

На тлі сказаного українець або німець, котрий вивчає німецьку / українську мову як іноземну, повинен додати до свого лексикону «нове / -і» значення *симпатії* та диференціювати його / їх під час спілкування або комунікації. Доведено, що реєстрація (нових) слів корелює з типом словника, його призначенням, варіантом реалізації (друкована, електронна версія), лексикографічними та «словниковими параметрами», адресатом [14, с. 11–15], національною науковою традицією [8, с. 17] тощо. В цьому контексті тема пропонованої студії є важливою та актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему симпатії представлено у науковій лінгвістичній спадщині розмаїто, з урахуванням нових підходів та новітніх методів. Учені акцентують увагу на соціальних і гендерних аспектах симпатії [15], її культурній спільності та розбіжностях у неспоріднених мовах [2], функціях [4], способах відображення міжособистісної взаємодії в концептуальній картині світу [9], засобах художнього осмислення реального й уявного світу [1] тощо. Незважаючи на численність лінгвістичних і міждисциплінарних досліджень, дотепер на периферії лишаються історія поняття симпатії в німецькій мові, її лексична семантика, семантичний розвиток, класифікація тощо.

Постановка завдання. Метою пропонованої статті є з'ясування смислового наповнення поняття «симпатія» у сучасній німецькій мові.

У студії розрізняють поняття «німецької мови» як природної системи мовних знаків і правил їх комбінування у процесі вираження думок на історичній вісі, «сучасної німецької мови» як літе-

ратурної мови (Hochdeutsch), що функціонує на території Німеччини та німецькомовних країн із XVI століття.

Виклад основного матеріалу. Щоб відтворити смислове наповнення поняття симпатії в сучасній німецькій мові, простежимо його історію.

Слово *Sympathie* з'явилося у німецькій мові відносно недавно – в XVII ст. [20, с. 810], більш давня його форма – *Sympathia* – датується 1548 роком і зводиться до греко-латинського композита зі значенням «разом із горем» [21, с. 872].

Бачимо, що симпатія є запозиченням із класичних мов, на основі яких формується термінологія більшості європейських мов. Первинна семантика запозичення еквівалентна семантиці об'єднання мовця з інтенсивним негативним емоційним переживанням щодо втрати чогось значущого. З другого боку, негативне емоційне переживання може бути зумовлене зовнішнім виглядом речовин, предметів тощо [20, с. 512]. Очевидно, до асоціальних вчинків людини, яку вважають злочинцем, лиходієм, ставились емоційно [20, с. 523]. Отже, семантика симпатії дотична до двох категорій: право та мораль. Останні сформувалися на основі ідеї про порядок «як першооснови соціального життя» [12, с. 68].

На думку авторів словника іншомовних слів, *Sympathie* є загальноживим елементом із ланцюжком значень «Mitgefühl, Zuneigung; seelisch-geistige Übereinstimmung» [18, с. 352]. Отже, симпатію пов'язують із соціально-психологічним, психологічним, емоційним та духовним контекстом.

Передбачають, що семантика німецького *Sympathie* тотожна французькому терміну *sympathie*, який вживали містики, філософи та медики на позначення таємничого, загадкового взаємозв'язку, таємничої, загадкової взаємодії, впливу речей один на одного [21, с. 872]. Отже, *Sympathie* виражає вже спеціальне поняття, що охоплює почасти містичну, почасти філософську, почасти наукову конотації.

Зауважимо, що з кінця XVII ст. термін поширюється на психічно-духовну сферу та міжособистісні стосунки. Крім того, позначає почуття прихильності, спорідненість душ, любов і дружбу, але в їх «зародковому стані». Функціонує в ліриці та побуті, має значення позитивного, доброзичливого ставлення до кого-, чого-небудь і водночас політичного терміна.

Починаючи з XVIII ст. *Sympathie* змінює свою семантику, функціонує в психічно-емоційній та соціальній сферах [21, с. 872].

У XXI ст. семантику *Sympathie* зводять до двох основних значень: 1) *Zuneigung*; 2) *gefühlsmäßige Übereinstimmung, Seelenverwandtschaft* [24, с. 924]. Згідно з наведеними значеннями, поняття симпатії приписують психічний, почуттєвий, емоційний та духовний компоненти. На передній план виходить уже поняття якості емоційної сфери та внутрішнього світу людини [порівн.: 10].

Для опису смислового наповнення певного поняття досить важливою є наявність синонімів і антонімів. Синоніми й антоніми додають поняттю насамперед точності, ясності, привносять емоційність або експресивність.

Виокремлюємо дев'ятичленний ряд синонімів і восьмичленний антонімів [17, с. 599]. Їх походження відносно прозоре: питомі та запозичені (іншомовні) слова.

Наведемо спочатку приклади питомих та запозичених синонімів поняття *Sympathie*, потім антонімів, відповідно. Реєстр здійснюємо за абетковим принципом.

Питомі синоніми: *Gefühl, Hang, Schwäche, Vorliebe, Wohlgefallen, Wohlwollen, Zuneigung*; запозичені: *Faible, Interesse*.

Питомі антоніми: *Abgeneigtheit, Abneigung, Ekel, Feindschaft, Feindseligkeit, Ungeneigtheit, Widerwille*; запозичені *Antipathie*.

Впадає у вічі кількісна асиметрія синонімів і антонімів. Домінують питомі слова. При цьому синоніми-композиції вказують на складне поняття симпатії, в основі якого лежать позитивна емоція задоволення (*Wohlgefallen*) та позитивне бажання (*Wohlwollen*), антоніми-деривати відображають основні тенденції у розумінні симпатії, як-от: тенденцію до уточнення межі значення (*Abgeneigtheit, Abneigung*), тенденцію до фемінізації і водночас до абстрагування (*Feindschaft, Feindseligkeit*), тенденцію до модифікації (підсилення) (*Ungeneigtheit*) та тенденцію до трансформації (*Widerwille*). Презентабельність синонімів і антонімів пов'язуємо не стільки з поняттям «емоція симпатії», скільки з концептом «ПОЧУТТЯ СИМПАТІЇ».

У структурі будь-якого концепту трапляються різні ознаки предметів і явищ, функціонально значущі для певної культури впродовж всієї історії етносу [3]. Ці ознаки інваріантні, постійно доповнюються через індивідуальний досвід і власну уяву суб'єкта [11, с. 216]. Концепт забарвлений більшою мірою ніж поняття національно й культурно, дотичний до образу світу або фрагмента, відповідно. Образ світу перегукується з мовною картиною світу, під якою розуміємо вербалізовану

уяву, систему поглядів певного етносу про освоєний ним навколишній світ.

Семантику аналізованих синонімів і антонімів угрупуємо в кілька семантичних підгруп:

емоції а) позитивні *Hang, Faible, Interesse, Wohlgefallen, Wohlwollen, Zuneigung*, б) негативні *Abneigung, Antipathie, Ekel, Widerwille*;

інтенсивність вияву позитивних емоцій *Vorliebe*;

почуття а) нейтральні *Gefühl*, б) негативні *Feindschaft, Feindseligkeit*;

метафора *Schwäche*;

ставлення до чогось а) невизначене *Abgeneigtheit*, б) негативне *Ungeneigtheit*.

Відповідно до наведеної класифікації, симпатія є ускладненим психологічним явищем, що маніфестує позитивну й нейтральну емоції, об'єктивує позитивну психічну енергетику та фізичну слабкість індивідуума.

Унаочимо смислове наповнення слова *Sympathie* в таблиці 1.

Із табл. 1 видно, що первинне значення *Mitleid* втратило свою актуальність і перейшло в розряд спеціальних значень, якими послуговувалась наука, а також метафоричних, що використовувались поетами. При цьому метафоричні значення зазнали деяких семантичних зсувів і стали існували як загальноновживана мовна одиниця *Sympathie*.

Суттєве звуження лексичної семантики сучасного німецькомовного *Sympathie* (два значення) свідчить про сформованість психології як науки, появу наукових психологічних теорій емоцій, усвідомлення етносом психічних реалій.

Висновки і пропозиції. В ході проведеного дослідження німецькомовного поняття «*Sympathie*» було встановлено, що лексема має іншомовне походження, зафіксована в німецькій мові в 1548 році зі значенням оцінки вчинку асоціальної людини, активно функціонує із XVII століття в двох значеннях. Первинна номінація *Sympathie* апелює до співчуття, вторинна до термінів, що переходять у загальноновживане слово «симпатія». Для німецької лексеми характерні: а) зміна фонетичної оболонки слова, б) зміна орфографії, в) семантичний розвиток, д) синонімія, е) антонімія. Виникнення численних синонімів і антонімів є результатом раціонального відображення й осмислення етносом досліджуваного емоційного й понятійного явища. Смислове наповнення поняття «*Sympathie*» потребує подальшого дослідження через тексти німецькомовної художньої літератури або публіцистики з метою порівняння словникових і текстових значень та їхньої систематизації.

Таблиця 1

Матриця семантики *Sympathie*, за словниками іншомовних слів (СІС), етимологічного (КЛУТЕ), історичного (Г. Пауль), тлумачного (ВАРІГ), синонімів (СС) і антонімів (СА)

Семантика	СІС	КЛУТЕ	Г. Пауль	ВАРІГ	СС	СА
Mitgefühl	+	-	-	-	-	-
(Gefühl der) Zuneigung	+	-	+	+	+	+
seelisch-geistige Übereinstimmung	+	-	-	-	-	-
Mitleid	-	+	+	-	-	-
Termin der Naturmystik	-	-	+	-	-	-
Termin der Naturphilosophie	-	-	+	-	-	-
Termin der Medizin	-	-	+	-	-	-
geheimnisvolle Wechselbeziehung	-	-	+	-	-	-
geheimnisvolle Wechselwirkung	-	-	+	-	-	-
gegenseitige Beeinflussung von Dingen	-	-	+	-	-	-
Psychisch-geistige Verbindung	-	-	+	-	-	-
Gefühl der Seelenverwandtschaft	-	-	+	+	-	+
Vorliebe	-	-	+	-	+	-
Vorfreundschaft	-	-	+	-	-	+
als Liebe u- Freundschaft in Lyrik	-	-	+	-	-	-
Sympathie allgemein	-	-	+	-	-	+
positive Einstellung zu einer Person od. Sache	-	-	+	-	-	+
gefühlsmäßige Übereinstimmung	-	-	-	+	-	-
Wohlgefallen	-	-	-	-	+	+
Wohlwollen	-	-	-	-	+	-
Hang	-	-	-	-	+	-
Gefühl	-	-	-	-	+	+
Faible	-	-	-	-	+	-
Interesse	-	-	-	-	+	-
Schwäche	-	-	-	-	+	-

Джерело: власна розробка автора

Список літератури:

1. Вавринюк Т. І. Поетичний текст в аспекті лінгвістичного аналізу. *Філологічні студії*. 2009. 3. С. 82–86.
2. Варецька О. Лінгводискурсивні контрасти політичного критисайзінгу (німецько-українська паралель). *Одеський лінгвістичний журнал*. 2019. 14. С. 65–74.
3. Голобородько К. Ю. Лінгвістичний статус концепту. *Лінгвістика*. 2003. 1. С. 16–21.
4. Демиденко Г. Словник фразеологізмів української мови на позначення невербальної комунікації: засади і принципи побудови. *Філологічні студії*. 2019. 19. С. 9–18.
5. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості. Київ : Либідь, 2007. 256 с.
6. Кириченко Т. Етнопсихологія. Beau Bassin : Lambert, 2017. 269 с.
7. Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 272 с.
8. Махачашвілі Р. К. Лінгвофілософські параметри інновацій англійської мови в техносфері сучасного буття. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2008. 204 с.
9. Орел І. І. Етнокультурний стереотип у світлі когнітивної лінгвістики. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. 16. С. 91–95.
10. Пастернацький А. В. Основні характеристики та якості емоційної сфери особистості. *Психологія життєвого простору особистості в сучасних умовах кризи, глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 14–15 вересня 2023 р. Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2023. С. 247–250.
11. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2015. 4. С. 214–224.
12. Чмир О. Р. Просторові мотивації у лексиці права (на матеріалі старослов'янської та давньоруської мов). *Мовознавство*, 2001. 6. С. 67–71.
13. Шадських Ю. Г., Піча В. М. Психологія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття. Львів : «Магнолія 2006», 2008. 276 с.

14. Широков В. А. (ред.) Лінгвістично-інформаційні студії : Праці Українського мовно-інформаційного фонду НАН України : у 5 т. Київ : Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2018. Т. 3 : Тлумачна лексикографія. Кн. 1 : Словник української мови у двадцяти томах. 276 с.
15. Шутова Л. І. Засоби вербалізації емоційного стану жінок у художньому тексті. *Лінгвістика*. 2016. 1 (34). С. 100–109.
16. Яковлева А. М., Кошечкіна Т. М. Сучасний тлумачний словник української мови. Харків : Навчальна література, 2020. 672 с.
17. Bulitta E., Bulitta H. Wörterbuch der Synonyme und Antonyme. Frankfurt am Main : Fischer Verlag, 1991. 800 S.
18. Ehrlich R., Gurst G., Küstner H. Kleines Fremdwörterbuch. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1976. 394 S.
19. Götz D. (Hrgr.). Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. Stuttgart : Langenscheidt, 2019. 1342 S.
20. KLUGE. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin : WdeG, 1999. 924 S.
21. Paul H. Deutsches Wörterbuch. Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1992. 1130 S.
22. PONS. Basiswörterbuch Deutsch als Fremdsprache. Київ : Методика, 2004. 496 с.
23. Sympathie. URL: <https://www.values-academy.de/sympathie/>
24. WAHRIG. Wörterbuch der deutschen Sprache. München : dtv, 2012. 1152 S.

Romanova N. V. SYMPATHY ON THE BACKGROUND OF GERMAN LEXICOGRAPHY

The article is devoted to the verbalization of the concept of sympathy in the German language. The German language belongs to the ancient European and authoritative international languages, has a significant territorial variation, which makes it impossible to understand and communicate with the inhabitants of different regions of Germany, if they do not use the literary German language. The German literary language, like any national literary language, is characterized by normalization, uniformity, standardization, high grammatical organization and a developed system of styles. These characteristics are represented through the vocabulary in various lexicographic works. Some of them serve as a source for our research. This is an experimental index of dictionary articles compiled by the method of selecting from a dictionary of foreign words, an etymological dictionary (F. Kluge), a historical dictionary (H. Paul), an interpretive dictionary for natives of Germany (R. Wahrig-Burfeind) and foreigners (Götz; D. Hecht & A. Schmolinger), bilingual – German-Ukrainian (V. Müller), synonyms and antonyms (E. Bulitta & H. Bulitta). Each of the listed dictionary articles informs both about the semantic content of sympathy and about the cognitive potential and cognitive prejudices of the German ethnic group in relation to the analyzed linguistic unit. The history of the psychological term, its determinization and expansion of lexical semantics were considered, ways of borrowing were identified, primary and secondary nominations of sympathy were reconstructed, synonymous and antonymic series were highlighted, a classification of synonyms and antonyms of the phenomenon was proposed according to genetic and semantic features, a matrix of lexical semantics of Sympathie was constructed, the idea about the specifics of registering an element in this or that dictionary, the complex structure of the semantics of the research object, which combines positive and neutral emotions, positive mental energy and physical weakness of the individual, has been proven.

Key words: *antonym, negative emotional experience, semantics, sympathy, synonym, dictionary, semantic content of the word.*